

Gemeente-avond Hoogeveen Hoofdstraatkerk 18 september 1996.

De KAZ heeft U en ons voor deze avond uitgenodigd met als doel: informatie over het herstel (restauratie) van het orgel in deze kerk.

U heeft een groot orgel (32 stemmen), in oorsprong uit 1846 (Dreymann Mainz voor Antwerpen Prot. Kerk) in Hoogeveen geplaatst in 1905. Het was een mooi romantisch orgel bij uitstek geschikt voor de orgelwerken van Mendelssohn, Brahms.

In 1952, vergroot door de toen niet zo goed bekend staande orgelmaker Reil, nu een van de besten in ons land. In 1960, de tijd van de neo-barok, o.m. gekenmerkt door de afkeer van het 19de-eeuwse romantische orgel, bouwde G.A.C. de Graaf uit Amsterdam een voor die tijd modern orgel, met gebruikmaking van aanwezig materiaal, waaronder de meest essentiële delen van een orgel: de windladen en enig pijpwerk. Vorig jaar was ik als adviseur betrokken bij de renovatie van het orgel in de geref. kerk van Coevorden, ook een oud orgel uit ca 1911, in 1960 door dezelfde De Graaf totaal verbouwd.

Een totaal nieuw orgel bouwen is eigenlijk gemakkelijker dan iets nieuws maken met gebruik van oude essentiële onderdelen. Het brengt allerlei beperkingen met zich mee.

De Graaf was inventief, maar zijn ideeën inzake de mechanische overbrenging van toets naar speelventiel en van registerknop naar sleep vonden geen navolging.

Het orgel in de Hoofdstraatkerk is echter in aanleg geen slecht orgel; het heeft veel kwaliteiten, maar deze komen niet meer tot hun recht. Het is economisch niet verantwoord om dit grote orgel zomaar af te danken en er een **even groot** nieuw te laten bouwen. De vraag van de KAZ aan uw orgelcommissie (d.d. 15 sept. 1993) was om als alternatief van restauratie te onderzoeken wat de bouw van een nieuw orgel van dezelfde omvang als het huidige kost. Nu bouwt men in Nederland thans betere kwaliteit dan ooit tevoren in deze 20ste eeuw. Maar het bijbehorende kostenplaatje (f 750.000- f 800.000) is verre van aantrekkelijk. Vandaar dat er gedacht moest worden aan herstel van het bestaande orgel. Restauratie, maar dan grondig, van dit orgel is verantwoord en de beste economische oplossing voor deze gemeente. Bij het uitbrengen van adviezen houden we steeds in het oog dat gemeenschapsgeld verantwoord moet worden uitgegeven, geïnvesteerd.

Wat moet er nu aan dit grote orgel gebeuren:

Ieder orgel moet iedere 25 jaar groot onderhoud hebben. Probeer dat eens met een auto!! De technische staat van dit orgel is slecht!!

Windvoorziening: De windvoorziening levert een onrustige wind die een onstabiele toon veroorzaakt. Electriche ventilator-balgen-regulateurs-kanalen; ventilator kan o.i. nog mee en is groot genoeg als alle wind keurig op zijn plaats komt. De balgen zijn destijds beplakt met schapenleer; dit heeft zich goed gehouden, is niet geheel uitgedroogd en kan nog een tijd mee. De reguleurbalg heeft een te slappe bodemplaat; nieuwe schokbalg op HW-reguleur. De zwabberende windbuizen (westaflex) vervangen door houten kanalen van voldoende doorsnee. Vooral van belang voor linker pedaallade.

Windverdeling: windladen-slepen: pedaalladen uit 1960 zakken door: gevolg! Winddicht is nog wat anders dan waterdicht! Dit is een kostbare zaak. Tekening? De windladen zelf

uit elkaar halen en inwendig bijna geheel vernieuwen en uitgieten met lijm. Alle slepen moeten van de windlade af en alle gaten in die slepen moeten aan de onder- en bovenkant een ring krijgen tegen het lekken. 3192 stuks. 210 nieuwe pulpeten van lamsleer, 210 ventielen opnieuw beleren en vooraf goed vlak en schoon maken!

Pijpwerk: Valt gelukkig mee; houten pijpen uitgedroogd en lek, bekens Bazuin zijn verzakt. Je kunt de kieren in die houten pijpen wel dichtplakken met tape of zelfs met stukjes leer, maar dat is geen restaureren. Uit elkaar en opnieuw lijmen! Scheefgezakte metalen bekens van Bazuin 16' herstellen en meer ondersteuning geven.

Speel- en registermechaniek (overbrenging van toets naar ventiel en overbrenging van registerknop naar sleep): hoe kleiner orgel hoe eenvoudiger!! dus: ...
Slijtage draaipunten door gebruik. Een organist moet goed gereedschap hebben. Zijn bedoeling moet wel uitkomen en niet onderweg door een gebrekkige mechaniek om zeep worden geholpen. Het herstel van de mechanieken vergt veel zorg. Maar de door De Graaf ontworpen mechaniek is een gegeven. Wij vragen ons af in hoeverre De Graaf deze aan de tekenafel ontwierp of dat hij maar keek hoe het uitkwam in de soms erg beperkte ruimte. Voor een totale beter uitgerekenende en dus beter lopende mechaniek is geen ruimte. De Graaf woekerde met de beschikbare ruimte en bleek zeer inventief.
Veel trekdraden en stiften moeten worden vervangen. Pedaalklavier bijvoorbeeld moet opnieuw bevilt worden. Ontbrekende delen van de handklavieren bijmaken (ebben en ivoor)

Opstellen en bij-intoneren en weer stemmen:
300 tot 350 man-uren werk.

Het totale werk wordt door de ene orgelmaker begroot op 2245 uren, door de ander op 3346 uren. Het zal er wel ergens tussenin uitkomen. Materiaalkosten zijn er ook.

En alles moet tegelijk en dat zult u begrijpen: demontage is kostbaar en moet niet steeds als er weer een volgend mankement geconstateerd wordt. Daar is de prijsopgave van de orgelmaker dan ook op gebaseerd. Fasering kost goud.